DYNAMICKÉ TENDENCIE V PRAVOPISE PRIRODZENEJ SLOVENČINY

JAROSLAVA RUSINKOVÁ

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, Bratislava

RUSINKOVÁ, Jaroslava: Dynamic tendencies in natural Slovak orthography. Jazykovedný časopis (Journal of Linguistics), 2020, Vol. 70, No 3, pp. 529 – 544.

Abstract: Nowadays we can observe changes in the use of literary Slovak, or, to be more precise, in the orthographic standard. These changes result from the language practice associated with promoting natural Slovak language. Natural Slovak language develops in oral and written form. The current codification of the literary language must deal with the emergence of different language usages in different spheres of communication.

Keywords: natural Slovak language, orthographic norm, language knowledge, language awareness

„Zmena nie je úpadok ani destabilizácia.“

Ján Bosák

Zmena je príznakom rozvíjania jazyka a prejavom jeho pružnej stability. Je znakom evolúcie jazyka, ktorá nesmeruje k ideálnemu cieľu, ale je v súlade s reálnymi spisovno-jazykovými potrebami používateľov jazyka. Tie vyplývajú zo zmien v spoločnosti a v jej kultúre, na ktorých sa používatelia jazyka aktívne podieľajú. Aktívne zapájanie jednotlivcov do vývoja spoločnosti a kultúry tvorí predpoklad demokratizácie každého jej aspektu vrátane jazyka. Takýto vývoj predpokladá sebavedomých používateľov spisovného jazyka, ktorí ovládajú slovenčinu nielen ako nástroj jazykovej komunikácie, ale aj ako prostriedok na dosahovanie svojich cieľov, tzn. že v popredí stojí pragmatický aspekt používania jazyka. Súčasná jazyková kultúra však pristupuje k používateľom jazyka v kritickom duchu. Ukazuje sa, že v súčasnej dobe, keď sa uskutočnilo mnoho väčších či menších podujatí a konferencií zameraných na teóriu spisovného jazyka a jazykovú kultúru, keď sa vložilo mnoho síl jazykovedcov do skultúrňovania používateľov jazyka a keď sa opakovanne konštatuje neuspokojivý stav v používaní spisovnej slovenčiny, žiada sa jazykovedná sebareflexia a kritické zhodnotenie vlastného prístupu k používateľom jazyka. Nasledujúci výklad sa bude týkať prirodzenej spisovnej slovenčiny, ktorá je v základe dynamických tendencií v slovenskom pravopise.

1. ŽIVOTASCHOPNOSŤ PRIRODZENEJ SPISOVNEJ SLOVENČINY

Spisovná slovenčina je prirodzený jazyk, a to nie len preto, že sa jej kultúrny základ sformoval vlastným vývinom v reči používateľov, ale aj preto, že sa navracia späť k svojej podstate, tzn. že sa rozvíja v komunikácii, slúži používateľom nielen ako nástroj dorozumievania, ale aj ako prostriedok na dosahovanie cieľov, pričom komunikácia je zasadená do komplexnejšej jazykovej aj sociálnej interakcie. Myšlienkou o prirodzenej spisovnej slovenčine nadväzujeme na Bosákovo chápanie jazyka ako sociálno-komunikačného systému: „Pod komunikáciou sa pritom rozumie nie iba proces odovzdávania a prijímania informácií prostredníctvom jazyka, ale aj proces interakcie, t. j. vzájomného vplyvu odosielateľov a prijímateľov informácií, realizovaného zväčša v relatívne uzavretých skupinách“ (Bosák, 1990, s. 76).

Nazeranie na spisovnú slovenčinu ako na prirodzený jazyk znamená hľadiť naň cez prizmu používateľov jazyka v sociálnej interakcii, cez prizmu ich správania a konania v záujme dosahovania cieľov a cez ich jazykové postoje. Náš príspevok čerpá z jazykových postojov používateľov jazyka, ktorí v súčasnej dobe zaujímajú osobitné postavenie v procese kodifikácie v zmysle aktívneho zasahovania do jazykovej normy, ktoré je v súlade s ich spisovnojazykovými potrebami. Ak hovoríme o spisovnojazykových potrebách, máme na mysli viac alebo menej konkrétne individuálne potreby, ktoré sa ukazujú pri riešení rôznych jazykových neistôt vynárajúcich sa v priebehu jazykovej komunikácie a ktoré treba riešiť okamžite (porov. Kmiťová, 2017).

K takému ponímaniu spisovnej slovenčiny sa priklonil aj Ján Bosák v príspevku o tzv. prestratifikovanej slovenčine, kde vyčlenil samostatne „hovorovú slovenčinu ako spisovnú, nekodifikovanú varietu, výsledok rozširovania polyfunkčnosti spisovnej slovenčiny (...). Z hľadiska svojho postavenia v stratifikačnom modeli je hovorová slovenčina varietou založenou na existencii variantných jazykových prostriedkov a ich funkčnom využívaní v závislosti od konkrétnej komunikačnej situácie“ (Bosák, 1997, s. 50). Variantnosť je zdrojom napätia v jazykovom systéme a dynamizujúcim faktorom, pretože je následkom adaptačnej dispozície človeka, ktorá:

a) sa prejavuje ako akomodačno-asimilačné (jazykové) správanie a konanie (Dolník, 2013, s. 178), pričom asimilačné správanie a konanie sú stabilizačným prvkom v systéme a akomodačné správanie a konanie sú prejavom dynamiky systému;

b) zabezpečuje životaschopnosť systému: „Viabilita v evolúcii znamená schopnosť prispôbiť sa (adaptovať sa) tak, aby organizmus prežil v daných podmienkach, pričom nie je vopred určený spôsob prežitia (ako sa to má dosiahnuť), takže sa nevylučuje aj viac spôsobov“ (Dolník, 2017, s. 15).

Prirodzená slovenčina je životaschopná. Ukazuje sa to nielen na polyfunkčnosti spisovnej slovenčiny, ale tiež na rozširovaní komunikačných sfér: „Od Škultétyho metaforických ‚povriesiel‘, aktuálnych v neradostnej jazykovej situácii na začiatku

storočia, sa slovenčina za necelých sto rokov dostala aj na medzinárodnú informačnú magistrálu – internet. Nesvedčí to vari – okrem ďalších nevypočítateľných faktov – o jej prirodzenej odolnosti a životaschopnosti?“ (Bosák, 1999, s. 122). Prirodzená spisovná slovenčina je životaschopná práve preto, že sa nepoužíva len v ústnej podobe, t. j. v reči používateľov jazyka, ale tiež v písomnej podobe, je diferencovaná a prevláda v nej variantnosť. Možno v nej pozorovať isté princípy a pravidlá, ktorými sa používatelia riadia tak, že ich používajú v súlade s jazykovým povedomím,¹ a rozumejú im práve tak, že ich používajú v praxi, čím sa vymedzuje existenčné pole jazykových pravidiel (viac o jednosvetovom vysvetlení existencie jazykových pravidiel pozri Dolník, 2012, s. 127 – 141).

Na druhej strane so schopnosťou adaptovať sa, resp. adaptovať pravidlá, ráta aj teória spisovného jazyka a jazyková kultúra. Upevnil sa prístup k používateľovi, ktorý ho stavia do pozície prijímateľa jazykových rozhodnutí odborníkov. Na odborné zostavené pravidlá sa používateľ vedome adaptuje. Jazykové vedomie rozširuje o nové znalosti, podľa ktorých si cibí aj jazykový cit. Jazykový cit má ideálne zodpovedať úrovni jazykového vedomia (porov. Techtmeierová a kol., 1987) a úroveň jazykového vedomia treba neustále pozdvihovať. Takýto postup má smerovať k jazykovému správaniu, ktoré sa riadi ideálnymi jazykovými pravidlami. Opakovane však vznikajú situácie, keď sa používateľ jazyka nedokáže adaptovať na jazykové pravidlá v uspokojivej miere, čo sa zo strany jazykovej kritiky hodnotí negatívne. Ukazuje sa, že je dôležitý spôsob, akým sa jazyková adaptácia navodzuje: „Adaptácia jednotlivcov na koexistenčné okolnosti sa tu prejavuje v ich správaní a konaní, ktorými sa navodzuje a upevňuje kohézia (vnútorná súdržnosť v protiklade s vonkajšou súdržnosťou, iniciovanou, resp. nanucovanou vodcami), a tým životaschopnosť kolektívu, jeho viabilita“ (Dolník, 2017, s. 138). Kým v prirodzenej spisovnej slovenčine sa aktivizuje prirodzená adaptačná dispozícia človeka (v súlade s jeho motivačným svetom), v tomto prípade ide o navodenú, resp. vynucovanú adaptáciu, ktorá nie je v súlade s cieľmi, potrebami používateľov jazyka, a preto nie je schopná pretažiť sa do „života“, nedokáže úspešne čeliť prirodzenému jazykovému povedomiu. Uplatňovanie jazykového vedomia a jazykového povedomia v kodifikačných praktikách by malo byť v optimálnej proporcii: „Aká kultivácia je v súlade s povahou súčasnej (reálnej) spisovnej slovenčiny? Optimálne prirodzená kultivácia. Je to taká kultivácia, ktorou sa jazyk prispôsobuje zodpovedajúcim potrebám jeho nositeľov (a teda jazykového spoločenstva) na základe ich jazykových reakcií opretých o ich jazykové povedomie a regulovaných prirodzenou koordináciou, ako aj na základe reakcií opretých o jazykové vedomie pri výskyte reálnych jazykových problémov“ (Dolník, 2009, s. 122).

---

¹ Pojem jazykového podvedomia chápeme v súhlase s J. Dolníkom ako „neuvedomované jazykové znalosti, ktoré zabezpečujú ovládanie jazyka bez toho, aby sa nositeľ jazyka opieral o verbalizované (explicitné) pravidlá“ (Dolník, 2009, s. 124).

2. VZŤAH PRIRODZENEJ SPISOVNEJ SLOVENČINY A PRAVOPISU

Na tomto mieste je potrebné spomenúť námietku, že pravopis je predsa vecou spoločenského konsenzu (ktorú treba chápať ako konsenzus jazykových odborníkov), nie výsledkom prirodzeného vývinu. Táto námietka vychádza z faktu, že ortografické pravidlá majú iný charakter než pravidlá uplatňované v hovorenej podobe jazyka. Odráža sa v nich opozičný vzťah písaný : hovorený jazyk, resp. písaný : ústny prejav (prejav, text, komunikát): „Pravopis je súbor znakov a pravidiel na zapisovanie jazykových prejavov písmenami (malými a veľkými) a interpunkčnými (rozdeľovacími) znamienkami“ (Pravidlá slovenského pravopisu /ďalej PSP/, 2000, s. 12).

Prirodzená spisovná slovenčina je však životaschopným jazykom preto, že sa rozvíja nielen v ústnej, ale aj v písanej forme, čím sa pole komunikačných situácií rozširuje o ďalšie spôsoby písanej komunikácie, napr. o internetovú komunikáciu. Nie nadarmo si autorka príspevku *Je internetová komunikácia nástrojom na zveladenie či ohrozenie jazyka?* (Hornáčková Klapicová, 2014, s. 289) kladie otázky týkajúce sa vzťahu internetového jazyka a jazykovej kultúry. Na internete sa opozícia hovorenosti a písanosti stiera, čo si všíma napr. lexikografia (Jarošová, 2010, s. 199), ale aj štylistika (Hoffmanová, 1997, s. 80), a nemožno si daný stav nevšímať aj z ortografického hľadiska. Ukazuje sa, že slovenský pravopis je pod silným vplyvom prirodzeného jazyka používaného v ústnej aj v písanej podobe, a to vo verejnej aj v súkromnej komunikácii. Dôkazom môže byť spätná reflexia zmien v PSP, pričom máme na mysli zmeny v novodobých pravidlách, tzn. po r. 1989, ktoré neboli poznačené integračnými procesmi charakteristickými pre konštitučné obdobie spisovného jazyka a zároveň neboli poznačené rôznymi politickými tlakmi a ideologickými zásahmi bývalých centralistických režimov. Hovoríme o zmenách pravidiel slovenského pravopisu v období demokratického rozvoja a nehateného používania a poznávania jazyka. Napr. v r. 1991 došlo k zmene v spôsobe písania vlastných mien typu *Ulica osloboditeľov, Most Slovenského národného povstania* (miesto *ulica Osloboditeľov, most Slovenského národného povstania*). V r. 1998 sa upravilo písanie názvov výborov Národnej rady Slovenskej republiky a katedier vysokých škôl s veľkým začiatočným písmenom a v treťom vydaní (2000) sa upravilo písanie dvojslovného pomenovania *Svätý Otec* a písanie úplných názvov najvyšších orgánov inštitúcií, názvov prezidií, predstavenstiev a dozorných rád s veľkým začiatočným písmenom. Ukazuje sa, že v písaní veľkých písmen zohráva veľkú úlohu práve komunikačná sféra, napr. sféra právnej komunikácie, obchodnej komunikácie, administratívnej komunikácie štátnych orgánov aj súkromných podnikov, reklamnej komunikácie, náboženskej komunikácie a pod., čím sa vytvára tlak zaužívanosti (uzuálnosti) v jednotlivých komunikačných sférach na pravopisnú normu. To znamená, že pravopisné pravidlá sú späté s prirodzeným fungovaním jazyka, keďže pozorujeme tendenciu formálneho vyjadrenia (pragmatického) významu prostredníctvom vlastných ortografických prostriedkov. Kodifikácia doteraz na tento tlak reagovala v zmysle závä-

dzania výnimiek z pravidiel, deklarovaná jednoduchosť a pravidelnosť boli narušené (hoci sa argumentuje racionalizáciou normy), a tak sa v bežnej praxi narušuje aj jazyková istota používateľov jazyka.

Jazykovú neistotu používateľa prekonávajú prostredníctvom jazykového vedomia aj jazykového povedomia, čo sa ukazuje v metajazykovej komunikácii používateľov jazyka a v ich akceptačných postojoch voči istým zmenám a variantom. Na tomto mieste nebudeme uvádzať podrobný výklad o jazykových postojoch, ktorým sme sa venovali v našej dizertačnej práci *Spisovná slovenčina ako prirodzený jazyk* (2019). Pripomenieme len základné definičné vymedzenie pojmu, v ktorom jazykové postoje chápeme ako interpretačný vzťah človeka k jazyku, ktorý slúži ako pevný východiskový bod pri jeho poznávaní a hodnotení, je prejavom orientačnej kompetencie človeka v (meta)jazykovej komunikácii a určuje preferenčné reakcie vo vzťahu k jazyku. Jazyková neistota pritom vzniká spochybnením jazykového presvedčenia, t. j. akceptačného postoja k určitým jazykovým javom, čím sa aktivizuje nápravný mechanizmus, ktorý je spojený s jazykovým vedomím, jazykovou reflexiou a spočíva v opätovnom dosahovaní jazykovej istoty. V základe používateľskej jazykovej istoty je už spomínané jazykové povedomie. K zníženiu jazykovej neistoty dochádza, ak je jazykové vedomie v optimálnom pomere s jazykovým povedomím. Dosahovanie optimálneho pomeru jazykového vedomia a jazykového povedomia nastáva uplatňovaním nielen reflexívnej, ale tiež prirodzenej logiky.

3. VÝSKUM DYNAMICKÝCH TENDENCIÍ V SLOVENSKOM PRAVOPISE

Existencia rôznych jazykových úzov v jednotlivých komunikačných sférach má vplyv na pravopisnú normu, pretože sa prejavuje ako odklon od kodifikácie zo strany používateľov, na čo reagujú kodifikátori epizodickými zásahmi do jazykovej normy v zmysle jej racionalizácie. Dochádza k napätiu medzi jazykovými odborníkmi a používateľmi jazyka, ktoré následne vyúsťuje do obojstrannej kritiky. Naš výskum má byť príspevkom k novej koncepcii slovenského pravopisu, ktorá by brala do úvahy tie tendencie používateľov jazyka, ktoré sa prejavujú ako dynamizujúce, tzn. že majú vplyv nielen na zmenu jazykovej normy, ale tiež na celkovú kodifikačnú prax. Tá by vychádzala z prejavov používateľov a zároveň by sa v nich overovala, čo svojho času požadoval aj František Daneš: „Dôležitou súčasťou této prováděcí etapy je sledování kodifikačního působení v praxi, hodnocení dosahovaných výsledků, reakcí uživatelů atd.; a podle těchto zjištění je zapotřebí upravovat a měnit dosavadní postup, popř. i samu kodifikaci. Teprve takovéto začlenění ‚zpětné vazby‘, reflektující dialektiku celé kodifikační situace, vytváří z kodifikace účinný nástroj“ (Daneš, 1979, s. 80 – 81). Úvahy o novej koncepcii slovenského pravopisu vyplývajú z nových myšlienok o teórii spisovnej slovenčiny, ktorá by bola úzko prepojená s komunikačnou kultúrou.

3.1 Metóda a zdroje výskumu

Na výskum dynamických tendencií v slovenskom pravopise využívame interpretácie jazykových postojov používateľov jazyka. Ide o kvalitatívnu metódu, ktorá sleduje vyrovnávanie sa s jazykovou neistotou, a to pomocou reflexívnojazykovej logiky (jazykové vedomie) a prirodzenojazykovej logiky (jazykové povedomie). Reflexívnojazyková logika sa prejavuje ako uplatňovanie rôznych noriem v jazyku, je spojená s jazykovými znalosťami. Prirodzenojazyková logika sa v metajazykovej komunikácii prejavuje ako analogické zreťazovanie príkladov z praxe, čím sa tvorí opora pre jazykové rozhodovanie bez použitia explicitných pravidiel.

Ako zdroj materiálu nám poslúžili príspevky a komentáre z facebookovej skupiny Jazyková poradňa ASAP, ktorú spravuje prekladateľská spoločnosť, ale združuje nielen profesionálnych, ale aj bežných používateľov jazyka.

3.2 Používanie jazykového vedomia

Metajazyková komunikácia, ktorú sme sledovali v rámci poradenskej činnosti používateľov, je nápravným mechanizmom pri vzniku jazykovej neistoty, ktorú sa používatelia snažia znížiť prostredníctvom jazykového vedomia, tzn. jazykových znalostí, ktoré človek nadobúda jazykovou výchovou v škole. Ukazuje sa, že používatelia jazyka majú aktívny záujem o rozširovanie jazykového vedomia, pričom jazykové znalosti si obohacujú z kodifikačných príručiek, oficiálnych webových aj telefonických poradní Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV alebo využívaním slovníkov, na ktoré odkazujú v diskusných komentároch:²

M. M.: Ahojte, napadá niekomu dôvod rozkolísaného úzu pri písaní Facebook/facebook? V publicistike to vidím bežne písané s malým začiatočným písmenom, ale nevidím na to žiaden dôvod, ide o názov služby/portálu. Uniká mi nejaké špeciálne pravidlo?

S. Z.: <https://jazykovaporadna.sme.sk/q/1235/>

Z hľadiska jazykovej kritiky sa v týchto prípadoch prejavuje uspokojivá miera jazykového vedomia. Prejavuje sa ako akceptačný postoj voči kodifikačnej norme, ktorý je výsledkom reflexívnologického prístupu k riešeniu jazykovej neistoty. Opiera sa o objektívne potreby spisovného jazyka, medzi ktoré patria napr. aj potreba zachovať identitu slovenčiny, posilňovanie systémovosti, stability spisovného jazyka, zachovávanie vývinovej kontinuity spisovného jazyka a jeho tradície (porov. Kačala, 1993, s. 3 – 9). Objektívne potreby majú ontologický, ale aj axiologický charakter, pretože spisovná slovenčina sa vníma ako národná hodnota:

T. B.: Milí kolegovia, zaujíma ma, ako rozdeľujete cudzie mená okolo zdvojených hlások. Často vidíme, že sa jedna hláska necháva na konci a druhá na začiatku ďalšieho

---

² Úryvky z diskusií preberáme v podobe, v akej boli zverejnené. Z príspevkov však boli odstránené tzv. emotikony.

riadka. Angličtinári argumentujú, že to nie je správne, lebo tú hlásku vyslovíme len raz, nemôže teda byť na rôznych miestach. Ako teda rozdelíte napr. Williams, Calloway či tvary priezviska Finn (Finnovi)?

A. R.: V slovenčine by som argumentoval pravidlami slovenského pravopisu. Ten zasa nemá vplyv na zručnosti angličtinárov v angličtinách.

R. G.: „A. Chicago favors a system of word division based on pronunciation and more or less demonstrated by the recommendations in Merriam-Webster. We also discourage breaking names. But if “Bellver” must be broken, certainly it should be Bell-ver (assuming that it would be rather difficult to pronounce the name in question as “Bel-ver”). For more on this issue, see CMOS 7.42.” <https://www.chicagomanualofstyle.org/.../WordDivision.html>

(...)

A. R.: Angličania nemajú čo rozprávať do pravopisu slovenčiny. Ibaže by boli slovakisti. Myslím si, že toho jazykového imperializmu stačí už toľko, koľko ho je - hoci je neúmyselný alebo “neúmyselný”.

V uvedenom úryvku dochádza k vyslovenému konfliktu slovenskej pravopisnej normy a anglickej normy. Anglická norma uprednostňuje fonetický princíp a nepovoľuje rozdeľovať hlásku, hoci je v grafickej podobe zdvojená. Výroky o jazykovom imperializme poukazujú na prepojenosť spisovného jazyka s jazykovou politikou a jazykovými ideológiami.

Jazyková prax v rôznych komunikačných sférach však prináša aj také komunikačné situácie, v ktorých používatelia jazyka prejavujú schopnosť adaptovať sa na požiadavky praxe. Objektívne potreby jazyka sú častokrát v rozpore s reálnymi spisovno-jazykovými potrebami používateľov a „správne“ riešenie nemusí znamenať zníženie jazykovej neistoty. Preferenčné reakcie sa menia pod vplyvom akceptačného postoja k iným jazykovým normám, napr. k cudzojazyčnej norme:

M. B. G.: Názvy židovských sviatkov

Ahojte, máte niekto vysvetlenie, prečo sa píše sabat, pesach, purim, ale JomKippur? Zachytáva ich síce len Slovník cudzích slov (nie PSP ani KSSJ), ale aj tak tej logike nerozumiem... Ešte sabat (ako sobotu) by som pochopila, ale tie ostatné sviatky.. Vďaka.

R. G.: Dovolím si malú opravu - šabat, nie sabat

M. B. G.: Hm, tiež som si myslela, ale všetky slovníky uvádzajú sabat

P. M. P.: asi ste zlúčili šábes a sabat do jedného

K. L.: Kresťanská nedeľa, židovský sabat, ide o siedmy deň v týždni, sú to všeobecné podstatné mená, navyše je pravopis slova sabat zrejmy z KSSJ a PSP. Ostatné slová sú názvami sviatkov, nie sú uvedené v kodifikačných príručkách, písala by som ich s veľkým začiatočným písmenom (obdobne ako vlastné mená Veľká noc, Hromnice, Turíce...).

(...)

D. Z.: a k sabatu, správne by to mal byť šabat, a nie sabat, v jidiš je to šábes, sabat skôr pripomína sabat čarodejníc. A naozaj má opodstatnenie písať iba šabat s malým písmenom, ostatné sviatky Jomkipur, Pesach a Roš ha-šana s prvým veľkým podľa slovenského pravopisu. Mimochodom aj hummus sa zle prepisuje v slovenčine, správne by sa to malo písať chumus, podľa zásady píš ako počuješ’.

E. B.: uff, presne to som dnes hovorila, že sabat si predstavujem ako zlet čarodejníc. Ale čo so slovenskými pravidlami, konkrétne malým slovníkom? Myslím si, že fonetický prepis je šabat. Teda z angličtiny, lenže treba vychádzať z hebrejčiny. A tam je u mňa tma.
D. Z.: No pokiaľ viem, aj v hebrejčine jestvuje š a jidiš používa šábes, al. šábos, a zapisuje sa hebrejským písmom, takže to nie je iba v angličtine so š. Horšie je to s anglickým H na začiatku slov ako Hannukah alebo hummus, hebrejčina pozná ch, a preto sa po slovensky píše Chanuka, chanukia a malo by sa písať aj chumus s jedným m.

Diskusiu používateľov o názvoch židovských sviatkov zužujeme na problematiku výrazu *sabat*, na ktorý sa nahliada z rôznych hľadísk, a to z hľadiska a) písania veľkých písmen, b) výslovnosti, c) adaptovanosti slova, d) prepisu cudzieho slova. Kým pri zápise výrazu s malým písmenom nachádzajú oporu v slovenskej jazykovej norme (analogicky *sobota* a ďalšie dni v týždni), pri prepise so *s* nadobúda výraz odlišné konotácie (*uff, presne to som dnes hovorila, že sabat si predstavujem ako zlet čarodejníc*), čo môže prispievať k expresivizácii významu. Používatelia preukazujú cit pre správnu výslovnosť v pôvodnom jazyku, v hebrejčine, a dávajú prednosť takému prepisu, ktorý zohľadňuje fonetické normy cudzích jazykov. Požiadavku zachovávať pôvodnosť cudzích mien a názvov vyslovili aj Lucia Molnár Satinská a Ingrid Hrubaničová v príspevkoch venovaných prepisu historických uhorských mien (Hrubaničová, 2017, s. 105 – 144; Molnár Satinská, 2017, s. 145 – 154). Ukazuje sa síla etymologického princípu v spisovnej slovenčine.

Na tomto mieste sa dotýkame témy konfliktu noriem, ktorá má svoj presah do rôznych komunikačných sfér. Jazyková prax sa totiž v rôznych komunikačných sférach realizuje prostredníctvom rôznych úzov. Tie môžu byť pod vplyvom iných noriem než jazykových, napr. technické normy ISO, pričom dané normy nie sú vždy v súlade s kodifikáciou, avšak sú výsledkom požiadaviek komunikačnej praxe:

T. B.: Dobrý deň, poradí mi niekto normu, podľa ktorej sa korektne uvádzajú citácie a bibliografia? Ide mi o slovenskú normu, nie o vancouverský či harvardský spôsob citovania. Konkrétne narážam na nesúladi jazykovej normy so zaužívaným spôsobom uvádzania rozpätia strán v bibliografii so spojovníkom namiesto pomlčky s medzerami, ako odporúča aj textová časť Pravidiel slovenského pravopisu. Ďakujem.

J. H.: http://sp.wbl.sk/STN_ISO_690_body.htm

T. B.: Ďakujem, tú normu poznám, no nie je mi jasné, prečo sa údaje o rozpätí strán uvádzajú v rozpore s PSP. Nie je v texte pravopis záväzný? Môže si NORMA zavádzať výnimky? (...)

J. H.: Myslím, že na sporných miestach majú prednosť PSP.

T. B.: Bingo! Toto potvrdzuje aj môj názor, len by som ho ešte potrebovala počuť aj z vyššej inštalácie (nie kvôli sebe).

Ukazuje sa, že aj v tomto prípade nie sú používatelia jednotní, pretože na jednej strane dávajú prednosť PSP, no na druhej strane dochádza k častým odklonom od kodifikácie, pretože akceptujú jazykový úzus v danej komunikačnej sfére:

J. N.: Tiež externe pracujem pre rôzne vydavateľstvá, takže viem, že keď sa v praxi dostane pravopis do konfliktu s inými právnymi normami (pri styku medzi subjektmi, nie vo vnútri vydavateľstva), tak pravopis musí ísť bokom.

Ak je napr. zápis názvu samotného vydavateľstva v OR vykonaný v rozpore s pravopisnými normami (čo sa stáva, lebo konatelia nebývajú lingvistami), tak sa ten názov musí v obchodnom styku uvádzať v tej podobe, ako je v OR.

A napr. vo vysokoškolských záverečných prácach dostávajú v bibliografii prednosť zápisy podľa určitých zahraničných štandardov, lebo žijeme v čoraz viac globalizovanom svete, kde pri medzinárodnom styku slovenské normy nie sú rešpektované.

Preto sa ja v takých prípadoch riadim skôr rektorskými smernicami a internými predpismi škôl než našimi technickými normami.

To nie je vec presvedčenia, ale potrieb praxe.

V nových komunikačných situáciách dochádza k transferu a aplikácii rôznych noriem, čo predstavuje jednu z najväčších výziev novej koncepcie PSP, pretože používateľia jazyka čím ďalej, tým častejšie stoja pred otázkou: ktorá norma má prednosť? Pripomeňme si, že aj pravopisná norma sa dostáva pod tlak jazykových úzov, čím sa však nesnažíme naznačiť, že je potrebné dôslednejšie presadzovanie nadradenosti spisovnej jazykovej normy, pretože práve to sa v súčasnosti preukazuje ako kontraproduktívne.

Na tomto mieste sa žiada konfrontácia s iným výskumom jazykových postojov v oblasti ortografie, ktorý prezentovala Iveta Vančová v r. 2006. Uvedený výskum bol realizovaný prostredníctvom dotazníka a respondenti boli učitelia slovenského jazyka základných a stredných škôl (porov. Vančová, 2009, s. 191 – 196). Hoci sa výskum vyznačuje silnou deklarativnosťou a reflexívno-logickým prístupom k otázkam, v odpovediach respondentov-učiteľov cítime empatiu so žiakmi, ktorí sa ortografické normy učia. Daný výskum jazykových postojov sa od nášho odlišuje nielen tým, že ide o kvantitatívny výskum (hoci autorka neuvádza presný počet respondentov a ani to, akú hodnotu majú v jej výskume výrazy ako väčšina, takmer všetci, množstvo, niekoľko učiteľov/návrhov a pod.), ale tiež výberom respondentov, v ktorom sa prejavuje vplyv tradície jazykovej výchovy (v zmysle správne : nesprávne). Na druhej strane sa sprostredkovane dozvedáme, ako žiaci intuitívne (na základe jazykového povedomia), s použitím prirodzenej logiky riešia jazykové úlohy, čím samozrejme vznikajú chyby, napr. v prípade dvojakeho zápisu prísloviak osobitne a dovedna: „... žiakov to zvädza k používaniu variantného spôsobu písania aj tam, kde je ustálený iba jeden – písanie spolu“ (Vančová, 2009, s. 192). Je tiež nevyhnutné zdôrazniť, že tam, kde vidí autorka príspevku variantnosť, my vidíme výnimky z pravidiel, ktoré vznikli epizodickým zásahom kodifikátorov do jazykovej normy s istým cieľom: „Zjednodušenie a **racionalizácia** (zvýraz. J. R.) slovenskej pravopisnej sústavy sa dosahuje napríklad aj kodifikovaním variantného spôsobu písania príslovkových výrazov, častíc a citoslovieč typu dobiela/do biela, nanešťastie/na nešťastie, dovidenia/do videnia a pod.“ (PSP,

2000, s. 16). Ukazuje sa, že v praxi nejde o zjednodušenie a používatelia vykazujú tendenciu uprednostňovať zápis spolu. Respondenti v danom výskume nie sú kategoricky proti akejkolvek variantnosti, napr. v návrhoch na zmeny v pravopise uviedli „rozšíriť počet slov s variantnými pádovými príponami, ktoré sú bežné v hovorovej praxi“ (Vančová, 2009, s. 194), čím sa variantnosť stavia do opozície k umelým výnimkám, pretože varianty sú prejavom prirodzeného používania jazyka a jeho dynamiky.

3.3 Používanie jazykového povedomia

V prípade jazykovej neistoty sa používateľ jazyka neobracia len na jazykové vedomie, ale tiež na jazykový cit (povedomie). Jazykové povedomie je najlepšie skúmať priamo v jazykovej komunikácii, resp. v jednotlivých komunikátoch, avšak jeho prejavy v podobe uplatňovania prirodzenojazykovej logiky nachádzame aj v metajazykovej komunikácii, kde sa prejavuje ako zreťazovanie jednotlivých príkladov z praxe, ktoré majú vplyv na preferenčné reakcie používateľov v prípade jazykovej neistoty, a to bez použitia explicitných pravidiel. Jedným z prejavov jazykového povedomia je prirodzená (al. pragmatická) analógia. Vlastnosť „prirodzená“ znovu odkazuje na odlišné chápanie tohto princípu oproti systémovolingvistickému prístupu, keď je analógia prejavom objektívnej logiky jazyka. Vychádzame totiž z jednosvetového chápania existencie jazykových pravidiel, čo v skratke znamená, že jazykové pravidlá existujú len v praxi a používatelia preukazujú ich ovládanie len tým, že ich používajú. Analógiu ako princíp uplatňujú v hľadaní príkladov v praxi, rozhodujú sa podľa toho (v tom duchu), ako istý jav alebo pravidlo používajú v iných, podobných prípadoch. Ilustrovať to môžeme napríklad aj v oblasti písania veľkých písmen, hoci ide o jednu z najpodrobnejšie opísaných oblastí pravopisu s bohatou zásobou príkladov:

T. B.: Rada by som poznala názor kolegov, tak skúšam tu. Viem, že značky áut píšeme veľkým písmenom (auto značky Ford), ale v texte aj podľa slovníkov uvádzame napr. vystúpil zo svojho forda (s malým f). Platí to vždy? Prekladateľ uvádza: On si sadol do svojho Tahoe, ona do svojho Subaru. Čo vy na to, prosím?

J. P.: <https://jazykovaporadna.sme.sk/q/7865/>

T. B.: Ďakujem, toto poznám aj ja sama, ale redaktorská prax je iná. Keď ide o autá ako ford, fiat, renault, citroen, dácia (väčšinou takto uvedené aj v KSSJ), bežne ich nájdete v textoch s malým písmenom. V mojom texte sa najprv vyskytoval ford, ale keď sa objavilo tahoe a subaru, zaváhala som.

M. B. G.: podľa mňa ide podvedome o znamejsie/neznamejsie značky. „ford“ ci „audi“ su ovela viac udomacnene v hovorovom style (spolu so svojimi charakteristikami - kazdemu je jasne, ake auto sa myslí pod mercedesom a ake pod trabantom, takže ta veta okrem konkretnej značky nesie aj dalsiu informáciu, napríklad socialny status majiteľa auta), nez exotickejsie značky ako Subaru, Alfa Romeo alebo Tesla, ktore v texte posobia „odbornejsie“. Navyse Tahoe je vlastne Chevrolet, cize to ani nie je znacka na úrovni Subaru.

Ja by som ale (bez kontextu) tuto vetu chapala tak, ze obaja nasadli do silnych luxusnych SUVciiek (preto nie je jedno, do akeho chevroletu nasadla), cize dolezitejsia nez konkretna znacka je charakteristika auta. Takze by som asi dala male pismeno (aj ked uznavam, ze najma exoticke tahoe moze v slovenscine vyzerat zvlastne, mozno az nezrozumitelne).

O niecom podobnom (meno vs. subor charakteristik) pisu PSP pri mytologickych bytostiach, podla mna by sa to dalo aplikovat aj tu)

E. B. ja davam vždy malé, dokonca by vystúpil z fordky, zo svojho subaru, tahoe. Napokon, vlastným podstatným menom by to bolo len vtedy, keby bol uvedený celý model, či nie?

T. B. Super, pani B., aj som mala tú tendenciu, ale potrebovala som potvrdenie praktika. Ďakujem, urobím ako Vy

Ukážka ilustrujúca vyrovňovanie sa s neistotou v písaní značiek áut v hovorovom štýle (v rámci umeleckej literatúry) poukazuje na využívanie prirodzenej analógie, ktorá sa prejavuje ako zreľazovanie a porovnávanie podobných jazykových prvkov. Jazyková neistota vzniká v prípade písania tých značiek, ktoré sa v našom prostredí vyskytujú len ojedinele (*V mojom texte sa najprv vyskytoval ford, ale keď sa objavilo tahoe a subaru, zaváhala som*). Prirodzenosť totiž súvisí aj s pocitom normálnosti, normality, zaužívanosti (*podla mna ide podvedome o znamejsie/neznamejsie znacky*). Voči pojmu normálny stojí ako opozičný pendant význam „vy-mykajúci sa z normálnosti“. Normálne je v danom prípade to, „čo je štandardizované v našom kultúrnom prostredí, čo sa pravidelne, bežne vyskytuje, na čo sme si zvykli, a teda čo považujeme za samozrejmé“ (Dolník a kol., 2015, s. 68). S normálnosťou súvisí aj frekvencia používania daných výrazov v písaných komunikátoch, pretože to, čo je frekventované, vnímame ako bezpríznakové, normálne. Narušenie asimilačnej istoty je narušením vnímania vecí, ktoré sú pre nás normálne, čo sa rieši prostredníctvom adaptácie pomocou prirodzenej analógie, tzn. na základe príkladov z praxe.

Následkom prirodzenej analógie je však aj potencionálna nedôslednosť pri kategorizácii javov. V prípade, že používateľ nenachádza pravidlo v praxi, resp. potrebuje si pravidlo overiť aj inými príkladmi, navodzuje vzťah medzi javmi, ktoré spolu nemusia súvisieť, napr. medzi písaním veľkých písmen pri automobilových značkách a pri mytologických bytostiach (*O niecom podobnom [meno vs. subor charakteristik] pisu PSP pri mytologickych bytostiach, podla mna by sa to dalo aplikovat aj tu*). Používateľka sa tu opiera o opozíciu meno : súbor vlastností/charakteristik, pričom pri mytologických bytostiach ide o metaforizáciu (fiktívna ekvivalencia) a v prípade automobilových značiek o sprítomnenie vlastnosti (imaginárna ekvivalencia), pretože ide o homogenizáciu nesúrodých javov: „... pozadím a podkladom imaginárnej homogenizácie je identifikačný prototyp“ (Dolník, 2013, s. 146). Tým sa opodstatňuje usúvzťažnenie názvov s rôznou mierou špecifikácie významu (*Tahoe je vlastne Chevrolet, cize to ani nie je znacka na úrovni Subaru*).

Význam imaginárnej a fiktívnej ekvivalencie ilustrujeme na ďalšom prípade z jazykovej poradne:

*L. M.: Prosím o pomoc so spojením Matka Rus. Veľké alebo malé m? Akosi sa zatiaľ nedokážem dopátrať k nejakej relevantnej informácii.*³

I. L.: Ja by som použil Matka Rus, ak ide o názov bežne používaný v ruských príbehoch a pod. -> mená zosobňujúce niektoré zjavy, mená mytologických, alegorických, rozprávkových a biblických bytostí. Taktiež Matka Rus, aj ak hovoríte o soche vo Volgograde (Matka Vlast'), t. j. označenia umeleckých diel.

L. M.: Ide o vývoz technológií do „Matky Rusi“. Teda nie o nejakú špecificky personifikovanú Rus ako rozprávkovú bytosť, ale o akési obrazné pomenovanie. Každopádne ja osobne som tiež za veľké M. Pokiaľ ide o sochu, je to jej názov, tak to je trochu iná situácia, no aj Matku Rus vnímam ja osobne ako prenesený „názov“ krajiny, mne sa tam teda tiež ponúka to veľké M. Ďakujem krásne za názor!

I. L.: Potom by som to považoval za názov krajiny a taktiež s veľkým M

Používateľka jazyka sa obracia na poradenskú skupinu s jazykovou neistotou, ktorá tkvie v písaní veľkých písmen v slovnom spojení *matka Rus*. Slovo *matka* (v metaforických spojeniach) možno nájsť v *Krátkom slovníku slovenského jazyka* (2003), ktorý ho vykladá ako „3. niekto al. niečo, ku komu al. čomu má človek vzťah ako dieťa k matke *matka zem, matka príroda*“.⁴ S malým začiatočným písmenom uvádza rovnaké slovné spojenia aj *Slovník súčasného slovenského jazyka* (2015), avšak rozdielne zapisuje druhý člen slovného spojenia, a to s veľkým začiatočným písmenom alebo variantne: „*matka Príroda/príroda* príroda ako pôvodkyňa a darkyňa života; *matka Zem* zemegula vo vzťahu k jej obyvateľom, pre ktorých je domovom“. Písanie slova *matka* s veľkým začiatočným písmenom sa ustálilo v náboženstve, a to na označenie Bohorodičky ako *Matky Božej*.

Pozorujeme, že pomenovanie ako celok preberá funkciu vlastného podstatného mena, čím sa prostredníctvom imaginárnej ekvivalencie sprítomňuje vlastnosť jedinečnosti pomenovanej substancie (v tomto prípade miesta) a prvý člen slovného spojenia sa hodnotí ako súčasť dvojslovného toponyma. Takéto pomenovanie ako celok vytvára základ metaforizácie (fiktívna ekvivalencia), kedy sa *Matka Rus* zosobňuje, v krajnom prípade (a sme si istí, že sa tak v minulosti neraz stalo) tiež zbožšťuje.

Pôsobenie imaginárnej ekvivalencie možno badať aj v iných oblastiach pravopisu, ktoré sú užšie prepojené s jednotlivými rovinami prirodzeného jazyka, napr. v prípade prechýľovania, keď používatelia rešpektujú takú podobu mena, akou sa žena prezentuje, adaptujú ju, kognitívne a jazykovo ju na základe vedomosti o jazykovom objekte spracovávajú, definujú ju ako ekvivalentnú s dominantnými typmi

³ Celý príspevok aj s komentármi pozri online na: <https://www.facebook.com/groups/jazykovapordna/permalink/839846476116440/>

⁴ Porov. elektronický slovník online na: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=matka&s=exact&c=-m5a4&cs=&d=kssj4&d=psp&d=sssj&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=hssjV&d=bermolak&d=no-undb&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskcs&d=psken#>

ženských priezvisk, začleňujú ju do príslušnej triedy entít, teda homogenizujú ju.⁵ Využívanie imaginárnej a fiktívnej ekvivalencie vo vzťahu obsahu a formy spomína vo svojom príspevku (*Vývinové tendencie v slovenskom pravopise od polovice 19. storočia do polovice 20. storočia*) aj Pavol Žigo: „Stupeň súčasného poznania princípov stavby, vývinu a fungovania jazyka poukazuje na to, že perspektíva kodifikácií by mala rešpektovať ďalšie stupne princípu ekvivalencie, t. j. mentálne dotváranie (skompletizovanie) javu preferenciou funkčného kritéria, a na pozadí pragmatickej stránky viesť k mentálnemu navodeniu klasifikačného vzťahu, ktorý rešpektuje – nateraz imaginárnu, v budúcnosti – predpokladanú ekvivalenciu obsahu a formy. (...) Z pragmatického hľadiska je žiaduce – a potvrdzuje to funkčnosť jednotlivých kodifikačných zásad v druhej polovici 20. storočia –, aby sa z perspektívnych kodifikačných zásad vylúčilo čo najviac teoretických zdôvodnení nepravidielností a analogizujúcich nefunkčných prístupov a minimalizovala sa tak konfliktnosť kodifikačných kritérií“ (Žigo, 2009, s. 25).

S využívaním jazykového povedomia, prirodzenej analógie, imaginárnej a fiktívnej ekvivalencie, ktoré vyúsťujú do nedôslednej kategorizácie javov, sa v pravopisnej oblasti častejšie objavuje **variantnosť** (*M/matka Rus, Subaru/subaru, Facebook/facebook*). Podľa J. Bosáka by bolo zavedenie variantov do pravopisnej normy vhodným riešením mnohých pravopisných ťažkostí: „Keby sa kodifikačné príručky vydávali hoci každý rok, nedokázali by držať krok s jazykovou praxou. Jedným z východísk môže byť napríklad uvádzanie variantov, veď dnes máme k dispozícii miliónové textové korpusy a efektívne nástroje na ich využívanie“ (Bosák, 2009, s. 146 – 147). Varianty sú prostriedkom na ich zjednodušovanie a neobstojí ani argumentácia, že používatelia chcú poznať jednoznačnú správnu odpoveď, lebo „to je vplyv školskej výchovy správne/nesprávne“ (Bosák, 2008, s. 243) a tiež vplyv celkovej tradície jazykovej kultúry, ktorá sa pestuje v slovenskom prostredí už dlhé desaťročia.

3.4 Zhrnutie

Na základe interpretácie metajazykovej komunikácie používateľov jazyka, ktorí sa vyrovnávajú s vybranými jazykovými neistotami prostredníctvom jazykových postojov, sme sa snažili ilustrovať tendencie v slovenskom pravopise, ktoré naznačujú, že používatelia aktívne rozširujú svoje jazykové vedomie, na základe čoho dochádza ku konfliktu pravopisnej normy s inými normami (jazykovými, technickými aj legislatívnymi), pričom miesto objektívnych spisovno-jazykových potrieb uprednostňujú potreby praxe. Tlak jazykového úzu v rôznych komunikačných sférach sa prejavuje epizodickými zásahmi do PSP zo strany kodifikátorov,

---

⁵ „Imaginárna ekvivalencia je výsledok imaginárnej homogenizácie, ktorá spočíva v tom, že sa v predstave dotvára, kompletizuje istý prvok, a to tak, že sa vníma, akoby chýbajúca vlastnosť reálne jestvovala“ (Dolník, 2013, s. 146).

na základe čoho vznikajú výnimky z pravidiel. Okrem jazykového vedomia používateľa jazyka uplatňujú jazykové povedomie, ktoré sa prejavuje ako zreľazovanie príkladov z praxe, ktoré tvoria oporu pre jazykové rozhodovanie. Pod vplyvom jazykového povedomia dochádza k zmenám v ortografickej norme, ktorá sa vyznačuje variantnosťou.

V konfrontácii teórie spisovného jazyka a jazykovej praxe dochádza k ich nesúladiu, ktorého pôvod tkvie aj v školskej výučbe. Do pozornosti sa nám znovu natíska myšlienka overovania kodifikácie v praxi, a to najmä v prípadoch, ktoré sú doposiaľ dôvodom sporov jazykových odborníkov, čo možno dokladovať aj inými výskumami: „Vychádzajúc z uvedených informácií, možno konštatovať, že učitelia slovenského jazyka základných a stredných škôl v zásade neodmietajú zmeny a úpravy v PSP, ktoré vedú k ich zjednodušeniu. Ale to, či možno zmeny označiť za zjednodušujúce, overí až každodenná prax“ (Vančová, 2009, s. 195). Ukazuje sa, že používatelia jazyka sú pripravení na zmeny v kodifikácii, pričom táto pripravenosť už nie je len vecou podriadeného postavenia používateľa voči jazykovej kodifikácii, ale je výsledkom vlastného aktívneho postoja voči spisovnej slovenčine.

4. ZÁVER

Aktívne zasahovanie do pravopisnej normy zo strany používateľov jazyka sa prejavuje v dynamických tendenciách, ktoré už boli predmetom diskusií minulých konferencií, najmä konferencie s názvom *Dynamické tendencie v slovenskom pravopise*, ktorá sa konala 18. – 19. mája 2006 v Bratislave. Vychádzajúc z príspevkov, ktoré na konferencii odzneli, možno formulovať dve predstavy o ďalšom vydaní PSP. Na jednej strane existuje predstava rozšírenej verzie pravidiel, ktorá by zahŕňala aj vybrané informácie z fonológie, gramatiky, lexikológie a štylistiky. Iným prístupom je nová, stručná príručka, ktorá by bola empatická voči používateľom jazyka a vychádzala by z najnovších poznatkov sociolingvistiky a teórie spisovného jazyka.

Na spomínanej konferencii predniesol príspevok aj J. Bosák, ktorý načrtnol akúsi „user friendly“ predstavu o kodifikačnej príručke, čím vyzýval k podstatnému zjednodušeniu pravidiel: „Ako to riešiť? Pripraviť praktickú, stručnú a prehľadnú pravopisnú príručku, takú, žeby jej používatelia neboli nútení uvažovať ako lingvisti“ (Bosák, 2009, s. 143). V krátkom príspevku tak uvádza niekoľko návrhov, vďaka ktorým by sa obsah špecifikoval a rozsah zredukoval, a tak by príručka lepšie slúžila jej používateľom. Medzi iným požadoval zredukovať slovníkovú časť, neopakovať subjektívne hodnotenia a kvázipoučky typu „niekedy sa píše aj...“, brať do úvahy korpusové a sociolingvistické zistenia, vynechať z pravopisu politiku a uvádzať varianty. Otázkou však ostáva, kto sú tí používatelia, ktorým majú *Pravidlá* slúžiť? J. Bosák uvádza, že v tak diferencovanej spoločnosti nemožno si vystačiť len s jednou príručkou pre tých, ktorí s jazykom pracujú profesionálne, a pre tých, ktorí ju potrebujú na „praktickú (neodbornú) komunikáciu“ (ibid., s. 147).

Dnes stojíme pred novými výzvami, ktoré prináša používateľská prax. Na tieto výzvy musí kodifikácia adekvátne reagovať, pričom adekvátnosť nevyplýva z objektivistického prístupu k jazyku. Takýto prístup vytrhuje jazyk z jeho existenčného prostredia, t. j. z komunikácie a širšej sociálnej interakcie. Pri koncipovaní nových *Pravidiel slovenského pravopisu* je potrebné poznať adresáta, tzn. používateľa, na ktorého sa budú pravidlá orientovať. Je potrebné zvážiť oblasť komunikácie, ktorú majú upravovať (pojmy ako písomná verejná či oficiálna komunikácia už nie sú postačujúce) a je potrebné rátať s rozdielnou mierou jazykového vedomia používateľov. Dva varianty jednej príručky (odborný a praktický) zdajú sa byť dobrý kompromis, aby sa pravidlá sprístupnili každému v primeranej podobe.

Bibliografia

BOSÁK, Ján: Skúmanie jazyka ako sociálno-komunikačného systému. In: *Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii*. Zost. J. Bosák. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1990, s. 75 – 84.

BOSÁK, Ján: Prestratifikovaná slovenčina alebo hľadanie hraníc spisovnosti. In: *Sociolinguistica Slovaca 3. Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy*. Zost. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 1997, s. 45 – 53.

BOSÁK, Ján: Štylistik v textoch aj v iných kontextoch. In: *Jazykovedný časopis*, 1999, roč. 50, č. 2, s. 121 – 122.

BOSÁK, Ján: Kodifikácie a reálny jazyk. In: *Jazyk a jazykoveda v pohybe*. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2008, s. 240 – 244.

BOSÁK, Ján: Kedy bude vôľa na zjednodušenie slovenského pravopisu? In: *Dynamické tendencie v slovenskom pravopise*. Ed. M. Považaj. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2009, s. 143 – 148.

DANEŠ, František: Postoje a hodnotící kritéria přikodifikaci. In: *Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti*. Ed. J. Chloupek. Praha: Academia 1979, s. 79 – 91.

DOLNÍK, Juraj: Teória spisovného jazyka so zreteľom na spisovnú slovenčinu. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2009. 301 s.

DOLNÍK, Juraj: *Síla jazyka*. Bratislava: Kalligram 2012. 368 s.

DOLNÍK, Juraj: *Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetľovanie jazyka*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2013. 432 s.

DOLNÍK, Juraj a kol.: *Cudzosť – jazyk – spoločnosť*. Bratislava: Iris 2015. 316 s.

DOLNÍK, Juraj: *Jazyk v sociálnej kultúre*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2017. 248 s.

HOFFMANOVÁ, Jana: *Stylistika a....* Praha: Trizonia 1997. 200 s.

HORNÁČKOVÁ KLAPIČOVÁ, Edita: Je internetová komunikácia nástrojom na zveľadenie či ohrozenie jazyka? In: *Človek a jeho jazyk 3. Inšpirácie profesora Jána Horeckého*. Ed. M. Šimková. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2014, s. 280 – 289.

HRUBANIČOVÁ, Ingrid: Spor o prepis historických uhorských priezvisk nemá opodstatnenie. In: *Aktuálne otázky slovenského jazyka*. Ed. J. Wachtarczyková. Bratislava: SAP – Slovak Academic Press 2017, s. 105 – 144.

JAROŠOVÁ, Alexandra: Lexikálna norma a výkladový slovník. In: Slovo – Tvorba – Dynamickosť. Ed. M. Šimková. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2010, s. 180 – 208.

KAČALA, Ján: Súčasná spisovná slovenčina a jazyková kultúra. In: Kultúra slova 1993, roč. 27, č. 1, s. 3 – 9.

KMIŤOVÁ, Jaroslava: Adaptácia používateľov jazyka na úlohu jazykových poradcov. In: Aktuálne otázky slovenského jazyka. Ed. J. Wachtarczyková. Bratislava: SAP – Slovak Academic Press 2017, s. 79 – 89.

MOLNÁR SATINSKÁ, Lucia: Súčasný slovenský diskurz o prepise uhorských mien u používateľov. In: Aktuálne otázky slovenského jazyka. Ed. J. Wachtarczyková. Bratislava: SAP – Slovak Academic Press 2017, s. 145 – 154.

Pravidlá slovenského pravopisu. Red. M. Považaj. 3. upr. a dopln. vyd. Bratislava: Veda 2000. 590 s.

RUSINKOVÁ, Jaroslava: Spisovná slovenčina ako prirodzený jazyk. Dizertačná práca (nepublikovaná). Bratislava: Filozofická fakulta UK 2019. 107 s.

TECHTMEIEROVÁ, Bärbel: Témy o jazykovej kultúre. In: Slovenská reč, 1987, roč. 52, č. 1, s. 3 – 15.

VANČOVÁ, Iveta: Zmeny v Pravidlách slovenského pravopisu z r. 1991 a 1998 a školská prax. In: Dynamické tendencie v slovenskom pravopise. Ed. M. Považaj. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2009, s. 191 – 196.

ŽIGO, Pavol: Vývinové tendencie v slovenskom pravopise od polovice 19. storočia do polovice 20. storočia. In: Dynamické tendencie v slovenskom pravopise. Ed. M. Považaj. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2009, s. 17 – 26.